

SUŞKUNLUĞUN OYUN YAZARI HAROLD PINTER'İN TÜRKİYE SERÜVENLERİ

Doç. Dr. İbrahim YEREBAKAN*
Yrd. Doç. Dr. Yılmaz GÖKTEKİN**

Harold Pinter, modern çağa damgasını vurmuş 'uyumsuz' ya da 'absürd' diye bilinen tiyatro akımının en önde gelen sanatçılarından biridir. Pinter, İkinci Dünya Savaşı öncesi Naziler'in Avrupa'da sistematik bir şekilde yürüttüğü soykırımdan kaçıp İngiltere'ye yerleşmiş ve farklı bir ırka mensup olmanın verdiği tüm acıları ve olumsuzlukları yaşamış Yahudi asıllı bir ailenin çocuğudur. 1930 yılında Londra'nın kenar mahallelerinin birinde doğan yazanın ünü ve oyunlarının etkisi İngiltere sınırlarını aşıp Avrupa'nın, Latin Amerika ülkelerinin, eski Sovyetler Birliği'nin hatta bugün yarı diktatörlükle yönetilen ülkelerin sahnelerinde bile kendini göstermiştir. Söz konusu yazarın diğer önemli bir özelliği de, ülkemizi yakından ilgilendiren konularda ısrarla birtakım görüşler beyan etmesidir. Açıkça söylenebilir ki, dünya çapında böylesine üne sahip çok az sayıda yabancı yazar, Pinter kadar Türkiye ile bu derece yakından ilgilenmiştir. Yaklaşık kırk yıldan beri yazarlık uğraşını en üst düzeyde sürdüren, hatta çeşitli sanat ve bilim çevreleri tarafından Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterilen¹ Pinter'ın, özellikle son yıllarda ülkemizi ilgilendiren konularda ortaya attığı görüşleriyle ve söylemleriyle neyin peşinde olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

Harold Pinter, tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de entellektüel çevreler tarafından uyumsuz tiyatronun yaşayan en önemli temsilcilerinden biri olarak tanınır. Bir batılı eleştirmen Pinter'ı, "*Beckett'in manevi oğlu*"² olarak nitelerken, tiyatro eleştirmenlerimizden Jak Deleon, bir incelemesinde söz konusu yazarın, modern çağın tiyatrosuna yön veren bir Ibsen ya da Shakespeare olup olmadığı konusunda bazı varsayımlar ileri sürer.³ Sanat yaşamına adım attığı 1950'lerden günümüze kadar geçen uzun bir zaman dilimi içerisinde, uyumsuz ve postmodern tiyatro akımının en güzel örneklerini sunan Pinter'ın yapıtlarından yalnızca birkaçı Türkçe'ye çevrilmiş olup sahnede ya da radyoda temsil edilmiştir. Batı kütüphanelerinde, yüzyılımızın bu önde gelen yazarı hakkında yüzlerce yayın, inceleme-araştırma eserleri hatta arşivler bulunmasına karşın, Türkiye'de söz konusu yazara duyulan ilgi çoğu kez akademik araştırmacılarla sınırlı kalmıştır. Bu akademik incelemelerde bile, Batı tiyatrosunun geçirdiği evrime sonsuz katkıları olan böylesine ünlü bir yazardan çok az söz edildiğini görüyoruz.⁴ Cevat Çapan'ın da belirttiği gibi, Pinter, Ionesco ve Genett gibi uyumsuz tiyatro yazarlarının Türkiye'de pek fazla ilgi uyandırmamalarının nedeni, 1960'lı yıllarda ve sonrasında ülkemizde uyumsuz tiyatro türünde yazılmış oyunlardan çok, gerçekçi, siyasal ve sosyal içerikli konulara yer veren oyunların daha ön planda olmasıdır.⁵ Benzer şekilde, 1950 ve 1960'lı yıllarda İngiliz sahnelerini kasıp kavuran Pinter'ın çağdaşları John Osborne, Arnold Wesker, John Arden gibi oyun yazarlarının da Türkiye'de büyük ilgi gördükleri pek söylenemez. Ancak

söz konusu oyun yazarlarının yapıtlarından bazıları Devlet Tiyatroları ve özel tiyatrolar tarafından sahnelenmiştir.

Pinter'in Türk seyircisiyle ilk tanışması, Kent oyuncularının Site Tiyatrosu'nda sahneledikleri **Kapıcı** (The Caretaker, 1960) adlı oyunla gerçekleşmiştir. Daha sonraları 1970'li yıllarda Devlet Tiyatroları **Doğum Günü Partisi**'ni (The Birthday Party, 1958) Ankara Oda Tiyatrosu'nda sahneye koydu. 1976-77 Tiyatro Sezonunda Devlet Tiyatrolarının sahnelediği yapıtlar arasında, **Gitgel Dolap** (The Dumb Waiter, 1960) ve **Issız Topraklar**'ı (No Man's Land, 1975), 1995-96 sezonunda ise **Aldatma** (Betrayal, 1978) adlı oyunu sayabiliriz. Aziz Çalışlar'ın Türkçeye kazandırdığı **Bir Tek Daha** (One for the Road, 1985) ve Dağ Dili (Mountain Language, 1988) adlı tek perdelik oyunlar özel ve amatör tiyatro toplulukları tarafından sahneye kondu. 1988'de **Dağ Dili** İngiltere'de Ulusal Tiyatro'da gösterime girdikten sonra **Cumhuriyet** Gazetesi'nde oyunun konusu ve içerdiği evrensel mesajlarla ilgili Edip Emil Öymen'in bir yorumu yayımlandı.⁶ Ancak ne var ki, bütün bu sahnelenen ve Türkçeye çevrilen oyunlar, Türkiye'de Pinter'in sınırlı bir seyirci dışında, tutulan ve sevilen bir oyun yazarı olmasını sağlayamadı.

Yazarın ülkemize duyduğu ilgi, 1985 Mart'ında Amerika'lı ünlü oyun yazarı Arthur Miller ile birlikte Uluslararası Yazarlar Kulübü (PEN) adına İnsan hakları ile ilgili konularda incelemeler yapmak üzere Türkiye'ye gerçekleştirdikleri bir ziyaretle başlamıştır. Dönemin siyasi parti liderleri dahil, çeşitli nedenlerle tutuklanmış ve daha sonra serbest bırakılan birçok yazar ve sendika lideriyle görüşmesini içeren, gerek ulusal gerek dış basında büyük yankılar uyandıran bu beş günlük ziyaretten sonra yazarın ülkemizle ilgili söylemleri artarak devam etmiştir. İşte bu ziyaret sırasında edindiği bazı izlenimlerinden satırlarına aktardıkları:

*"Yüzden fazla yazar, akademisyen ve sendikacı ile tanıştık. Bunların çoğu bir süre hapishanelerde hüküm giymiş insanlardı ve çoğu da işkence görmüştü. Türkiye Başş Demeği ve DİSK üyeleri, düşünce suçlusu olarak mahküm edilmişlerdi; ancak devlete karşı hiçbir somut eylemde bulunmamışlardı. Yüzlerce insan hık mahkemelere çıkarılmaksızın iki-dört yıl arasında değişen sürelerle hapis yatmaktadırlar. Başka bir deyişle, bu insanlar ne suçlu bulunmuşlar ne de suçsuz. Mahkûmlar işkenceye uğramaktadırlar. Hayatları mahvolmuş insanlarla karşılaştık, hem işkenceye uğramış bu insanlarla, hem de yakınlarıyla."*⁷

Türkiye'de buldukları sırada Amerika'nın Ankara Büyükelçisi tarafından onurlarına verilen bir akşam yemeği sırasında Pinter'in, "Amerika neden Türkiye gibi demokrasi karnesi iyi olmayan bir ülkeyi destekliyor?" sorusunun peşinden yemeği terk etmek zorunda kalan bu yazarlar, uzun zaman Türk ve yabancı basının gündemini işgal etmiştir. Bu gezi sonrasında Pinter'in İngiliz basınına verdiği demeçler Türkiye aleyhine öylesine büyük saldırılara dönüşmüş ki, bir gazetemiz duruma baş sayfasında, "Yediler, içtiler zehir kustular"⁸ başlığıyla reaksiyon göstermiştir. Ayrıca 15-18 Haziran 2000 tarihleri arasında Londra'da Harold Pinter Cemiyeti tarafından düzenlenen uluslararası bir konferansta yazarın kendisiyle yapılan özel bir söyleşide, Türkiye ziyaretinin etkilerinin hala devam ettiğini, ziyareti sırasında Türkiye ile ilgili sarf ettiği sözlerden ötürü tam ülke-

mizden ayrılırken havaalanında Türk güvenlik makamlarınca bir süre alıkonulduğunu hatırlatmıştır. Yazar, **Bir Tek Daha** ve **Dağ Dili** gibi son derece siyasal içerikli oyunların da bu ziyaretin bir sonucu ortaya çıktığını ifade etmiştir.⁹

Aslına bakılacak olursa, Pinter'in ülkemize karşı takındığı tavır ve özellikle son yıllarda geliştirdiği bu üslup, sadece ülkemizle sınırlı değildir. Genelde Pinter, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, insan haklarının ihlal edildiği, ulusal çıkarlar uğruna her türlü temel yaşama hakkı ve özgürlükleri kısıtlayan baskıcı rejimlerin yanında yer alan toplumlara ve sözde demokratik ülkeleri de eleştiri yağmuruna tutmaktadır. Örneğin, kendisi Yahudi asıllı bir aileden gelmesine karşın, Orta Doğu'nun demokrasi ile yönetilen ülkelerinden biri olan İsrail'in Filistin halkına yönelik politikasını ve İsrail'in yanında yer alan Amerikan Hükümeti'ni şiddetle kınamaktadır. 17 Şubat 1998 tarihli İngiltere Başbakanı'na yazdığı bir açık mektupta, söz konusu ülkeler hakkında söylediklerinden bazı satırlar:

*"İsrail'i eleştiren tüm BM kararları Amerika tarafından göz ardı ediliyor. Amerika ayrıca İsrail'in geliştirdiği nükleer gücünü de görmezlikten geliyor ve İsrail'in Filistin halkına uyguladığı baskıya da omuz silkiyor."*¹⁰

Ünlü İngiliz tarih profesörü Norman Stone'u Türkiye ile ilgili BBC'ye verdiği övgü dolu demecinden ve açıklamalarından ötürü kınadığı bir başka yazısında da, eleştiri oklarını Türkiye'nin yanında yer aldığını iddia ettiği İngiliz Hükümeti'ne yöneltilir. Bir NATO üyesi ve aynı zamanda İngiltere'nin ticaret ortağı konumunda olan Türkiye'nin sözümona insan hakları ihlallerine göz yumduğu için kendi ülkesini ve bu durumu görmezlikten gelen İngiliz medyasını da yerden yere vurur:

*"Yıllardır bumumuzun tam dibindeki Türkiye'de bir şeyler oluyor. Binlerce insan sürekli olarak kötü muamelelere maruz kalmakta, ancak bu konuya İngiliz medyasında çok az yer verilmekte ve Hükümetimiz, bir taraftan Türkiye ile ticareti geliştirirken diğer taraftan bu olaylara sessiz kalmaktadır."*¹¹

Yazarın 1980'li yıllardan bu yana yazdığı oyun sayısına baktığımızda, içinde bulunduğu diğer toplumsal ve siyasal etkinliklerin, yukarıda örneklerini yansıtmaya çalıştığımız demeçlerin ve gazetelerde yayımlanan yazılarının oyun yazarlığını gölgede bıraktığına tanık olmaktadır. Özellikle son yıllarda Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International), Uluslararası Yazarlar Kulübü, İşkenceyi Önleme Cemiyeti gibi sivil organizasyonlarda ve daha birçok kuruluşlarda aktif görevler alan Pinter, son dönemlerde oyun yazarı olmaktan çok 'siyasal eylemci' bir kişiliğe bürünmüştür. Oysa 1960'lı yıllarda Lawrence M. Bensky ile yaptığı bir söyleşide politikadan son derece sıkıldığını, ideolojik söylemlerin hiçbirine güvenmediğini ve değer vermediğini ifade etmişti.¹² Görülüyor ki aradan geçen yıllar içinde çok şey değişmiştir. Hiç kuşkusuz, Pinter da buna paralel olarak değişmeliydi.

Pinter, son yıllarda çok az sayıda oyun yazmış ya da sahneye koymuştur. Onun, sanat yaşamına başladığı ilk yıllara kıyasla oyun yazarlığını kısmen ikinci plana atıp siyasallaşma sürecine girmesinde dünyanın çeşitli ülkelerinde devam eden iç savaşlar, insan hakları

ihlalleri, totaliter devletlerin kendi vatandaşlarına uyguladığı baskı ve sindirme politikaları ve buna bağlı olarak dünyanın birçok ülkesinde hala geçerliliğini koruyan işkenceleri sayabiliriz. Bu bağlamda özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu'da ve Üçüncü Dünya ülkelerinde sürdürdüğü yayılcı ve anti-demokratik politikası, yazarın özellikle gelişmemiş ülkelerde cereyan eden siyasal boyutlu olaylara bakış açısını değiştirmiştir. Örneğin, 1970'li yıllarda Şili, Panama, Nikaragua, Peru gibi ülke-lerde ABD destekli darbeler sonucu sivil yönetimlerin devre dışı bırakılması, Amerika'nın öncülüğünde gerçekleştirilen Körfez Savaşı ve Sırbistan'ı bombalama eylemleri, yazarın Amerikan güdümlü rejimlere ve siyasal yapılanmalara duyduğu nefreti daha da arttırmıştır. Ayrıca çeşitli söyleşilerinde de dile getirdiği gibi, dünya uluslarının yarısından fazlasının - gelişmiş demokratik ülkeler dahil - işkenceyi olağan sayarak son derece doğal bir cezalandırma yöntemi olarak kullanması, onun insanlık değerlerine ve insan olmanın temel ilkelerine olan duyarlılığını derinden etkilemiştir.

Yazarın, Türkiye'deki olaylardan esinlenerek yazdığını iddia ettiği bir perdelik **Bir Tek Daha** adlı kısa oyun, adı açıklanmayan totaliter bir ülkede işkence kurbanlarının durumunu en canlı bir şekilde gözler önüne serer. Oyunun baş kişisi bir işkenceci ve kurbanları ise yedi yaşında savunmasız bir çocuk ve oyun boyunca suçunun ne olduğu açıklanmayan yakınlarıdır. İşkence kurbanlarının ikisinin işkenceye uğradığı, yazara özgü bir üslupla ve etkileyici bir şekilde seyirciye aktarılır. **Bir Tek Daha** adlı oyunun esin kaynağı ile ilgili Pinter'in yaptığı açıklamalar **Gece Yansı Ekspres** filminin senaryosunun adeta bir kopyası gibidir:

"Türkiye'de geçen yıl [1984] Türkiye Barış Derneği'ne üye olan sekiz kişi bu derneğe üye oldukları için sekiz yıl ağır hapse çarptırıldılar. Hepsini de son derece saygın, kimisi de toplumun önde gelen kişileri. Bütün bunları öğrenmek için işin içine girdim. Türkiye'deki durumu incelediğimde, farkında olduğum çok az şey olduğunu, derinlemesine hiçbir bilgiye sahip olmadığımı anladım. Bu inceleme sırasında, Türk hapis-hanelerinde binlerce mahkûmün hüküm giydiği ve gerçekten bu hapis-hanelerin dünyanın en kötülери arasında yer aldığı gerçeğiyle karşılaştım. Yasalara göre, tutuklandıktan sonra bir mahkûm hiç kimse ile görüştürülmeksizin ve yargılanmaksızın kırk sekiz gün tutuklu kalabiliyor. İşkence sistematik bir şekilde uygulanıyor ve her gün insanların bir tarafı sakatlanıyor. Bu durum Helsinki İzleme Komitesi, Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası Yazarlar Kulübü ve başka organizasyonlar tarafından rapor edilmiştir ve Türk yetkilileri tarafından da doğrulanmıştır. Ancak yetkililer bütün bunlara hiç de aldırmıyorlar. Çünkü Amerika'nın oluru aldıkları ve Amerikan silahlarıyla donatıldıkları için ayaklarını sağlam yere bastıklarının farkındalar."¹³

Her absürd oyun yazarının yapıtlarında karşılaştığımız gibi, Pinter'in yapıtlarında da beklenmedik durumlar, şaşırtıcı ve tuhaf olaylar, korku ve karabasan sahneleri birbirini kovalar. İnsanlar görünmeyen karanlık gizli güçlerin tehdidi altında yaşam kavgası verirler. Karakterler çoğu zaman korku içinde yaşarlar ve sürekli bir kaçış içinde ve baskı altındadırlar. Örneğin, son oyunlarından **Dağ Dili**'ne bir göz atalım. Adı açıklanmayan bir ülkede dilleri yasaklanan azınlıklan anlatan yirmi dakikalık ve bir perdelik oyunda, var olmak hakkı elinden alınmış bir azınlığın yaşadığı çaresizlik ve ümitsizlik tüm çıplaklığıyla gözler önüne serilir. Ayrıca yasakçı bir yönetimin, bireylerin ifade özgürlüğü gibi en

temel haklarını kısıtlayarak yaşamlarını nasıl etkileyebildiği vurgulanır. Dilin yasaklanması, düşünce özgürlüğünün yasaklanması gibi totaliter yönetimleri karşılaştıran olaylar dizisinin hakim olduğu bu oyunda, hükümlü oğlu ile görüş gününde karşı karşıya oturan ancak konuşamayan, dili tutulan 'yaşlı ana'nın ıstırapları dile getirilir. Yaşlı kadın yalnızca dağ dilini konuşabilmektedir. Ama bu dil yasaktır. Çünkü kanunlara göre herkes başkent dilini konuşacaktır. Oğlunu görmek için girdiği odada ağzından ses çıkmayan yaşlı kadın yüz ifadesiyle ve jestlerle duyduğu acıyı seyircilere yansıtır. Bir bakıma Pinter oyunda sadece işkence görenlerin, mahkûm olanların değil, yakınlarının da hayatlarının mahvolduğunu vurgular.

Görüldüğü üzere, Pinter'in oyunlarına konu olan olaylarla, yazarın yukarıda Türkiye ile ilgili sarf ettiği sözler arasında bir bağıntı kurmak hiç zor değildir. Bu oyunlarda, insanı sürekli baskı altında tutan, ifade ve düşünce özgürlüğünün olmadığı karabasanı andıran bir dünyanın portresi çizilmektedir. Türkiye ziyareti sırasında görüp yaşadığı ve duyduğu birçok olayın kendisini şoke ettiğini açıkça ifade ederek, bunları yazmak, imgelerini cümleye dökmek zorunda olduğunu belirtmişti.¹⁴ Örneğin, "Arthur Miller'in Çorapları" başlığını taşıyan ve Türkiye ziyaretinde edindiği izlenimleri anlatan bir yazısında Pinter, **Dağ Dili** oyununda Yaşlı kadın tiplemesini Türkiye'de işkence gören bir sendikacının dili tutulan eşinden esinlendiğini ifade eder.¹⁵

Aristoteles Üniversitesi'nin mezuniyet töreni münasebetiyle Selanik'te bulunduğu günlerde yaptığı bir söyleşi sırasında, kendisine son dönemde yazdığı oyunlarla ilgili yöneltilen sorulara Pinter'in çok ilgisiz yanıtlar verdiğini görmekteyiz. Örneğin, **Dağ Dili, Bir Tek Daha** gibi oyunlarda siyasal içerikli konulara önceki oyunlara kıyasla daha çok yer vermesinin nedenleri sorulduğunda, Pinter'in verdiği yanıtta Türklerle Sırları bir tutan ifadeler kullanmıştır.¹⁶

Aslında yukarıdaki sorunun en güzel yanıtını tiyatro eleştirmenlerimizden Refik Erduran, Pinter'in Türklerle Sırları aynı kefeyle koyan bir başka konuşmasına reaksiyon olarak kaleme aldığı bir yazısında veriyor:

*"Yıllar önce ülkemizi ziyaretiniz sırasında Haldun Taner ile birlikte sizi bir akşam yemeğinde ağırlama gafletinde bulunmuştuk. O akşam Türkiye gibi kültürsüz bir ülkenin sanatıyla ilgilenmediğinizi, burada 'tiyatro miyatrosu' seyrine ayıracak vaktiniz olmağınızı, İstanbul'u sırf bizim insanlık suçları sicilimizi yakından görmek için geldiğinizi söylemiştiniz. Nezaket yoksulluğunuzun yanı sıra cehaletinizin de hiç eksilmeden sürüp gittiği anlaşılıyor. Bizim insan hakları sicilimizde düzeltmeye çalıştığınız çarpıklıklar elbette var, ama değişik kökenli insanların toplum doruklarına erişebildiği ülkemizde devlet ırkçılığı kesinlikle yok."*¹⁷

İlginç olan şudur ki, Pinter oyun yazmaya başladığı 1957 yılından bu yana ilk kez son yıllarda yazdığı oyunlarla ilgili spesifik bilgiler aktararak yapıtlarını son derece dar bir coğrafya ile sınırlıyor. Böylece son yapıtlarına kesin bir coğrafi kimlik kazandırmış oluyor. Açıkça söylemek gerekirse, bu durum Pinter'in yazarlık kariyerinde hiç karşılaşılmayan son derece şaşırtıcı bir olaydır. 1989'da yaptığı bir söyleşide, eleştirmenler tarafından özellikle son oyunlarına yakıştırılan bu coğrafi kimliği şiddetle reddedip, örneğin, **Dağ Dili**'nin Türkiye'yi ilgilendirdiği kadar insan haklarının ihlal edildiği Güney Afrika, eski

Sovyetler Birliği hatta kendi ülkesi İngiltere'yi de ilgilendirdiğini vurgulamıştı. Daha da ileri giderek **Dağ Dill**'nin Türkiye ile ilgili olmadığını, Türkiye'den çok İngiltere'de yaşanan olaylara benzerlik gösterdiğini, İngiltere'nin yakın tarihinden örnekler vererek açıklamaya çalışmıştı.¹⁸ Oysa Selanik'teki söyleşisinde, son dönem oyunlarına atıfta bulunarak bunların esin kaynağının Türkiye'deki izlenimleri olduğunu tekrarlamıştır.¹⁹

Dağ Dill'ni ilk kez 1988'de Londra Ulusal Tiyatro'da sahneye koyan Pinter, oyunculara İngiliz güvenlik kuvvetlerinin üniformasını giydirmiştir. Üstelik oyun baş kişilerinden biri 'Sara Johnson' adını taşımaktadır. Kim bilir, belki bugün aynı oyunu kaleme alsaydı, 'Sara' yerine Türk isimleri taşıyan ve çağrıştıran karakterler kullanırdı. Yazann kendisine yöneltilen, "**özellikle Bir Tek Daha ve Dağ Dill gibi son dönem oyunlarınızda temsil edilen olayların geçtiği ülke kesin şekilde belirtilmemiştir. Bunun tam aksine, insan haklarının ihlal edildiği bir çok ülke ima edilmektedir. Bu oyunlara özgün coğrafi bir kimlik vermediğinizden ötürü pişmanlık duyuyor musunuz?**"²⁰ sorusuna alınan 'hayır' yanıtı ilginç olduğu kadar düşündürücüdür. Güncel konuları işleyen son dönem oyunlarına yeni bir kimlik vermeye çalışan Pinter, farklı ortamlarda ve zamanlarda aynı oyun için sarf ettiği sözlerde birtakım tutarsızlıklar görölmektedir. Yıllarca oyunlarıyla ilgili soruları yanıtış bırakmış, sessizliği, suskunluğu ilke edinmiş bu oyun yazannın, son yıllardaki çıkışlarıyla adeta kendi düşünsel ve sanatsal geçmişiyle çeliştiğine tanık olmaktayız.

Oysa, bugün Türkiye'deki insan hakları ihlallerine öykünerek yazdığını iddia ettiği bu oyunlarda evrensel bir hava vardır ve ele alınan olaylar insan haklarının ihlal edildiği tüm ülkelerin yönetimlerine yönelik mesajlar vermektedir. Bir başka deyişle, bu oyunlarda geçen olaylar ve konular, yaşama haklarının ve temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlandığı, baskıcı rejimlerin kısılcasında inleyen toplumların sesidir aslında. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, oyunlarının, çağlar boyu insanlık suçuna göz yuman, zaman zaman insanlık trajedisine senaryolar hazırlayan gelişmiş demokratik toplumlara ve onların vurdumduymazlığına postmodern bir başkaldırı niteliğini taşıdığı görölr. Zaten Pinter'ı sanatçı olarak önemli kılan, tiyatro yapıtlarının bu hiç değişmeyen evrensel özelliğidir. Oyunlarının dünyanın dört bir yanında sahnelenmesi bunun en önemli kanıtıdır. Pinter, oyunlarında her ne kadar soyut, doğaüstü ya da spesifik gözükse de, aslında tüm insanlığı ilgilendiren kavramlarla ve insan olmanın somut deneyimi ile ilgilenir. Jak DeLeon'un sözüyle Pinter'in dram sanatı şöyle tanımlanabilir; "*yaşamayı sıralamak ve yaşamı kırbaçlayan istemi yadsımamak: işte Harold Pinter'in tiyatrosunun özü.*"²¹

Mehmet Baydur, Ayşegöl Yüksel gibi tiyatro eleştirmenlerimiz de, Harold Pinter'in oyun yazarlığı hakkında řu ortak noktada buluşmaktadırlar: Pinter, yüzyılımızın tiyatrosunda çok önemli bir yer tutan sessizliği, evrenselliği, yitikliği, hiçbir yere ait olmayışı anlatan büyük bir tiyatro ustası, yaşayan en büyük İngiliz – belki de dünya – yazarıdır.²² Bu sözlerden de anlaşıldığı gibi, bir sanatçı olarak Pinter, tüm insanlığı ilgilendiren, genelde kısa ama çok derin iletiler yüklü yapıtlar ortaya koyan bir oyun yazarı olarak övgüye değerdir. Oyunları, izleyicileri evrensel değerlerle buluştumada yadsınamayacak bir etki gücüne sahiptir. Ancak, ne var ki, yukarıda belirttiğimiz özgün coğrafyayla sınırlı kalmış bir yazar olarak, onun kişisel görüş ve düşüncelerini paylaşmak ve siyasal üslubunu benimsemek veya onaylamak olası değerdir.

KAYNAKÇA

- DELEON, Jak, **Çağdaş Tiyatroda Harold Pinter Geleneği**, 1957-1975, Gümüş Basımevi, İstanbul, 1985.
- İPŞİROĞLU, Zehra, **Uyumsuz Tiyatroda Gerçekçilik**, (Tiyatro Kültür Dizisi), Mitos Yayınları, İstanbul, 1996.
- PINTER, Harold,
YEREBAKAN, İbrahim, **One for the Road**, London: Methuen, 1985.
Political Dimensions of Harold Pinter's Dramatic Art, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 1997.
- GILLEN, Francis, **"Two Letters to the Nobel Academy"**, Francis Gillen and Steven H. Gale, (Ed.) *The Pinter Review: Collected Essays*, 1997 and 1998, The University of Tampa Press, 1999.
- BAYDUR, Mehmet,
COHN, Ruby, **"Gamlet ile Gielgud"**, Cumhuriyet, 20 Haziran 2000.
"The World of Harold Pinter", The Tulane Drama Review, March, 1962, vol, 6 no, 3.
- ÇAPAN, Cevat,
ERDURAN, Refik, **Gösteri**, Eylül, 1984.
"Madem Öyle İşte Böyle", Cumhuriyet, 12 Haziran 2000.
- ÖYMEN, Edip Emil,
PINTER, Harold,
PINTER, Harold, **"Dağ Dili Evrensel"**, Cumhuriyet, 6 Kasım 1988.
The Guardian, 17 February 1998.
"Arthur Miller's Socks", Christopher Bigsby, (Ed.), Arthur Miller and Company, Methuen, London, 1990.
The Guardian, 20 February 1999.
- PINTER, Harold,
YÜKSEL, Ayşegül, **"Herkes Haddini Bildirmek Üstüne"**, Cumhuriyet, 26 Haziran 2000.
- BENSKY, M.Lawrence, **"An Interview with Pinter" Charles Marowitz and Simon Trussler**, (Eds), *Theatre at Work: Playwrights, Productions in the Modern British Theatre*, Methuen, London, 1967.
- FORD, Anna, **"Radical Departures: An Interview with Harold Pinter"**, The Listener, 27 October 1989.
- SAKELLARIDOU, Elizabeth, **"An Interview with Harold Pinter"**, Francis Gillen and Steven H. Gale, (Ed.), *The Pinter Review; Collected Essays*, 1999 and 2000, The University of Tampa Press, 2000.
- YEREBAKAN, İbrahim, **"Harold Pinter ile Söyleşi"**, Haziran, 2000.

DİPNOTLAR

* Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü.

** Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü.

1. Örneğin, Amerikan Üniversitelerinin önde gelen bilim adamları bu konuda çeşitli kampanyalar başlatmışlardır. Bkz. Gillen, Francis, **"Two Letters to the Nobel Academy"**, Francis Gillen and Steven H. Gale, (Eds.) *The Pinter Review: Collected Essays, 1997 and 1998*, The University of Tampa Press, 1999, ss. 224-228.

2. Cohn, Ruby, **"The World of Harold Pinter"**, *The Tulane Drama Review*, (March, 1962), vol. 6, no. 3, s. 55.

3. Deleon, Jak, **Çağdaş Tiyatroda Harold Pinter Geleneği**, 1957-1975, Gümüş Basımevi, İstanbul, 1985, s.95.

4. Yukarıda sözü edilen çalışma dışında bkz. İpşiroğlu, Zehra, **Uyumsuz Tiyatroda Gerçekçilik**, (Tiyatro Kültür Dizisi), Mitos Yayınları, İstanbul, 1996; Yerebakan, İbrahim, *Political Dimensions of Harold Pinter's Dramatic Art*, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 1997.

5. Çapan, Cevat, **Gösteri**, Eylül, 1984.

6. Daha geniş bilgi için bkz. Öymen, Edip Emil, **"Dağ Dill Evrensel"**, *Cumhuriyet*, 6 Kasım 1988.

7. Pinter, Harold, **One For the Road**, Methuen, London, 1985, s.24.

8. **Milliyet**, 27 Mart 1985.

9. Yerebakan, İbrahim, **"Harold Pinter ile Söyleşi"**, Haziran, 2000.

10. Pinter, Harold, **The Guardian**, 17 February 1998.

11. Pinter, Harold, **The Guardian**, 20 February 1999.

12. Bensky, M.Lawrence, **"An Interview with Pinter"** Charles Marowitz and Simon Trussler, (Eds), *Theatre at Work: Playwrights, Productions in the Modern British Theatre*, Methuen, London, 1967, s.104.

13. Pinter, Harold, **One for the Road**, Methuen, London, 1985, s.15.

-
- 14.** Ford, Anna, **"Radical Departures: An Interview with Harold Pinter"**, The Listener, 27 October 1989, s.4.
- 15.** Harold Pinter, **"Arthur Miller's Socks"**, Christopher Bigsby, (Ed.), Arthur Miller and Company, Methuen, London, 1990, s.4.
- 16.** Sakellaridou, Elizabeth, **"An Interview with Harold Pinter"**, Francis Gillen and Steven H. Gale, (Ed.), The Pinter Review; Collected Essays, 1999 and 2000, The University of Tampa Press, 2000, s.102.
- 17.** Erduran, Refik, **"Madem Öyle İşte Böyle"**, Cumhuriyet, 12 Haziran 2000, s.13.
- 18.** Ford, Anna, **"Radical Departures: An Interview with Harold Pinter"**, The Listener, 27 October 1989, ss.4-5.
- 19.** Sakellaridou, Elizabeth, **"An Interview with Harold Pinter"**, Francis Gillen and Steven H. Gale, (Ed.), The Pinter Review; Collected Essays, 1999 and 2000, The University of Tampa Press, 2000, s.102.
- 20.** Yerebakan, İbrahim, **"Harold Pinter ile Söyleşi"**, Haziran, 2000.
- 21.** Deleon, Jak, **Çağdaş Tiyatroda Harold Pinter Geleneği, 1957-1975**, Gümüş Basımevi, İstanbul, 1985, s.102.
- 22.** Bkz. Baydur, Mehmet, **"Gamlet ile Gielgud"** Cumhuriyet, 20 Haziran 2000; Yüksel, Ayşegül, **"Herkese Haddini Bildirmek Üstüne"**, Cumhuriyet, 26 Haziran 2000.